

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

з розробки місцевої
Програми самозабезпечення
харчовими продуктами
«Сади Перемоги»

Зміст

01 // Вступ	1
02 // Програма самозабезпечення харчовими продуктами як інструмент посилення продовольчої безпеки у громаді	5
03 // Аналіз стану продовольчої безпеки у громаді	8
3.1 // Аналіз наявності харчових продуктів	10
3.2 // Аналіз економічної доступності харчових продуктів	14
3.3 // Аналіз чисельності та потреб вразливих верств населення	16
3.4 // Аналіз ризиків продовольчої безпеки	17
04 // Аналіз потенціалу громади для посилення продовольчої безпеки	19
4.1 // Аналіз земель громади	20
4.2 // Оцінка потенціалу комунальної сфери громади	22
05 // Планування роботи з посилення продовольчої безпеки	25
06 // Ресурсне забезпечення заходів з посилення продовольчої безпеки	28
07 // Очікувані результати, ефективність програми	32
08 // Заходи з посилення продовольчої безпеки: приклади громад	59

Вступ

За півтора року повномасштабного вторгнення росія окупувала близько 20 % території України¹. За даними Міністерства Внутрішніх Справ України, станом на травень 2023 року 30 % території України замінована². В результаті у 2022 році збір зерна скоротився на 37 %, овочів – на чверть, фруктів – на 10 %³. Варварська руйнація Каховської ГЕС поставила на межу виживання овочівництво Півдня України.

Згідно з останніми вимірюваннями індексу доступності продовольства Київською школою економіки (жовтень 2022), доступність харчових продуктів в Україні знизилась на 43 % від лютого 2022 р.⁴. У 2022 році рівень бідності в Україні

зріс із 5,5 % до 24,1 %⁵, а за межею бідності опинилися ще 7,1 мільйонів українців⁶. У таких умовах виникає висока загроза суттєвого погіршення харчування у значної частини мешканців України та скорочення їхнього раціону. ООН внесла Україну до двадцятки країн світу, яким загрожує голод⁷.

Власні зусилля українців і допомога партнерів суттєво зменшують негативний вплив війни на рівень забезпеченості країни продовольством, якість і доступність їжі для мешканців. Але допомога не може тривати постійно, а власні ресурси, якщо їх не поновлювати, рано чи пізно вичерпаються. Більше того, наслідки війни не вдасться усунути навіть через роки після перемоги. Це означає, що питання продовольчої безпеки країни стає нагальним і потребує вирішення вже зараз.

1 Звернення Президента під час 44-го засідання глав урядів країн-учасників Карибської співдружності, YouTube-канал Офісу Президента України, 17 лютого 2023 р.

2 Заступник Глави МВС України Богдан Драп'ятий обговорив з делегацією Королівства Нідерланди питання розмінування України, Портал МВС, 22 травня 2023 р.

3 Український агросектор в комі. Що показав аналіз останніх даних Держстату, Економічна правда, 27 червня 2023 р.

4 Продовольча безпека в Україні за шість місяців війни, Центр досліджень продовольства та землекористування при Київській школі економіки, 18 жовтня 2022 р.

5 Pawn shops and bread queues: poverty grips Ukraine as war drags on, The Guardian, 30 квітня 2023 р.

6 Там само

7 Продовольча безпека України і світу в умовах війни: як посилити можливості права для її забезпечення?, LEXinform

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) під продовольчою безпекою розуміє чітко функціонуючу систему, яка забезпечує всі прошарки населення продовольством за прийнятими фізіологічними нормами за рахунок власного виробництва та необхідного рівня імпорту тих продуктів, для виробництва яких відсутні внутрішні умови⁸.

При цьому, продовольча безпека розглядається через призму 4-х складових:

- **наявність продовольства** – наявність достатньої кількості їжі належного асортименту та якості (через власне виробництво та імпорт);
- **доступність продовольства** – наявність у кожної людини достатніх ресурсів, аби придбати або виробити харчові продукти для збалансованого раціону;
- **засвоєння їжі** – засвоєння їжі організмом людини (що залежить від раціону харчування, чистоти води, стану санітарії та системи охорони здоров'я);
- **постійність** – наявність та доступність їжі у будь-який час.

Законодавство України визначає продовольчу безпеку як захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності⁹.

Наразі вже неможливо говорити, що тільки держава несе зобов'язання за продовольчу безпеку, адже децентралізація посилила роль місцевої влади на місцях, зокрема – в частині відповідальності за продовольчу безпеку на рівні громад. Так, [розпорядження Кабінету Міністрів України № 327-р від 29 квітня 2022 року](#) уповноважує органи місцевого самоврядування протягом 2022-2023 років розробляти та реалізовувати місцеві програми самозабезпечення харчовими продуктами. І саме органи місцевого самоврядування – перші, до кого звертатимуться люди зі своїми потребами, що стосуються продовольчої безпеки. Тому громадам важливо уже включати питання продовольчої безпеки у свій порядок денний, щоб зменшити негативний вплив війни на своїх жителів.

8 FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2022. Repurposing food and agricultural policies to make healthy diets more affordable. Rome, FAO. 232 p.

9 Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України»

Управління продовольчою безпекою передбачає злагоджену, скоординовану та цілеспрямовану дію органів влади всіх рівнів, бізнесу та всіх заінтересованих сторін.

Для допомоги громадам у побудові ефективної системи управління продовольчою безпекою та реалізації функцій, покладених вищезгаданим розпорядженням Кабінету Міністрів, експерти ініціативи «Сади Перемоги» проєкту "Супровід урядових реформ в Україні" (SURGe) розробили шаблон Програми самозабезпечення харчовими продуктами (далі – Програма). Програма містить перелік питань для аналізу типових проблем з продовольчою безпекою та набір заходів, реалізація яких дозволить покращити ситуацію з локальною продовольчою безпекою. Станом на червень 2023 року 150 громад розробили власні програми самозабезпечення, використовуючи шаблон як зразок, та успішно їх втілюють.

Ухвалена у громаді Програма спрощує можливості фінансування з місцевого бюджету важливих кроків, таких як придбання техніки, обладнання для сільськогосподарського виробництва, посадкового матеріалу, добрив, надання допомоги незахищеним верствам населення, постраждалим територіям, власним комунальним підприємствам та установам, які долучаються до втілення заходів з посилення продовольчої безпеки. Такий документ є дієвим інструментом для комунікації з донорами і грантодавцями, проєктами міжнародної технічної допомоги (далі по тексту - МТД), іншими партнерами, оскільки містить чітке обґрунтування потреб і намірів громади. Як кандидат у члени ЄС Україна може розраховувати на доступ до Європейських фондів розвитку, а також – на цільову допомогу в межах відбудови України. Тож програма може бути важливим інструментом для залучення цих ресурсів для відновлення та стабілізації економіки.

Розроблений шаблон Програми самозабезпечення харчовими продуктами «Сади Перемоги» — це приклад програми, розроблений з урахуванням типових проблем із продовольчою безпекою, з якими зіткнулася значна частина громад після 24 лютого 2022 року, а також пропозиція можливих кроків, спрямованих на їх вирішення. Для розроблення власної програми громаді потрібно враховувати проблеми та ризики продовольчої безпеки, актуальні саме для неї, та, відштовхуючись від них, формулювати цілі, завдання та планувати заходи.

Методичні рекомендації до Програми самозабезпечення харчовими продуктами «Сади Перемоги» містять роз'яснення щодо проведення аналізу, визначення ключової проблеми, формулювання мети, завдань і планування заходів Програми. Також тут наведені приклади успішних заходів, котрі вже втілили громади в межах реалізації власних програм самозабезпечення харчовими продуктами.

Методичні рекомендації стануть у нагоді усім зацікавленим у посиленні локальної продовольчої безпеки, насамперед — працівникам органів місцевого самоврядування.

Рекомендації розроблено командою Ініціативи «Сади Перемоги» у складі експертів Ініціативи: Григорія Перерви, Сергія Яцковського, Олександра Гнітецького, Катерини Яковець, та Павла Андрусика під керівництвом Тетяни Лебухорської.
Посібник розроблено в рамках реалізації ініціативи «Сади Перемоги» проєкту «Супровід урядових реформ в Україні», що фінансується Урядом Канади та втілюється компанією Alinea International.

Програма самозабезпечення

харчовими продуктами як інструмент посилення продовольчої безпеки у громаді

Програма самозабезпечення громади харчовими продуктами є місцевою цільовою програмою, отже, повинна розроблятися відповідно до [Закону України № 1621-IV від 18.03.2004 року «Про державні цільові програми»](#) та [Постанови Кабінету Міністрів України № 106 від 31.01.2007 року «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм»](#) а також місцевого порядку розробки та ухвалення місцевих цільових програм (за наявності). Дані нормативно-правові акти містять вимоги щодо структури та особливостей розроблення всіх місцевих цільових програм, у той час як дані методичні рекомендації розкривають особливості розроблення лише окремих, змістовних розділів Програми.

Експерти ініціативи «Сади Перемоги» розробили шаблон Програми, використовуючи принципи управління, орієнтованого на результат. Управління, орієнтоване на результат (Result-Based Management, RBM), – методологія планування та моніторингу реалізації політики, що орієнтується на розв'язання нагальних суспільних проблем або задоволення потреб груп(-и) бенефіціарів, сфокусована на досягненні результату та дає змогу рухатись до нього у оптимальний спосіб¹⁰.

¹⁰ Порядок розроблення та моніторингу реалізації політик в Уряді України з використанням принципів управління, орієнтованого на результат (RBM+), – Alinea International в межах проєкту SURGe за кошти технічної допомоги Уряду Канади – 2022. – 60 с. URL: <http://surl.li/eyuun>

Шаблон Програми базується на проблемах продовольчої безпеки, які були актуальні практично для всіх громад України впродовж останнього року. Громаді під час розробки Програми слід ідентифікувати саме ті проблеми та потреби, які найбільш релевантні для її мешканців, та планувати заходи, спрямовані на вирішення цих проблем.

Продовольча безпека – комплексне поняття, що охоплює різні сфери діяльності органів місцевого самоврядування. Розробка такої Програми потребує залучення фахівців з різних напрямів – економіки, земельних відносин, соціального захисту, освіти тощо, а також старост громади, представників громадського сектору та бізнес-середовища. Їх слід включити до складу робочої групи з підготовки Програми.

Важливо пам'ятати, що одна з цілей робочої групи – сформувати команду, яка далі буде відповідати за впровадження заходів Програми та моніторинг її ефективності. Тому необхідно акцентувати

увагу на персональних змістовних внесках кожного учасника, а не на простому збільшенні чисельності робочої групи. Спільна робота фахівців з різних галузей, а також представників громади та бізнесу забезпечить комплексний підхід до продовольчої безпеки. Їхні індивідуальні підходи та експертні знання позитивно вплинуть на якість та ефективність розробленої Програми.

Таким чином, утворена робоча група має потенціал стати важливим інструментом для реалізації цілей та завдань продовольчої безпеки на місцевому рівні. Взаємодія та обмін знань між всіма учасниками допоможуть забезпечити збалансований та ефективний підхід до забезпечення харчової безпеки у громаді.

Розроблення Програми відбувається у декілька кроків:

аналіз ситуації з продовольчою безпекою та потенціалу громади 1

формування мети, цілей та завдань програми 2

розроблення плану заходів, включно з оцінкою бюджету на їх реалізацію 3

розроблення системи моніторингу виконання програми 4

Особливості реалізації кожного кроку наведені у наступних розділах посібника.

Змістовно заходи з посилення продовольчої безпеки можуть бути пов'язані з іншими місцевими цільовими програмами або бути частиною інших, уже прийнятих, місцевих цільових програм, тож важливо забезпечувати синергію між програмами та запланованими заходами. Зокрема, мова про такі програми:

програма розвитку сільського господарства;

програма розвитку бізнесу у частині заходів з підтримки місцевого бізнесу, що працює у сфері виробництва харчових продуктів;

програма підтримки вразливих категорій населення – в частині підтримки продовольством чи с/г ресурсами;

програма у частині створення та використання продовольчих резервів;

програма інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО);

програма інтеграції ветеранів;

інші місцеві програми.

При затвердженні переліку заходів у межах програм варто звертати увагу на можливості здійснити фінансування таких заходів за рахунок коштів місцевих бюджетів з урахуванням діючих норм, визначених постановою **№ 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану».**

Програму варто розробляти на середньострокову перспективу, щорічно вносячи зміни щодо заходів та фінансування під час затвердження або внесення змін до рішення про місцевий бюджет. Програма може переглядатися робочою групою за результатами моніторингу локальної продовольчої безпеки в громаді, зокрема у випадку істотних змін у стані продовольчої безпеки.

Оцінювання стану

продовольчої безпеки у громаді

Оцінювання стану продовольчої безпеки у громаді передбачає аналіз ключових показників, які характеризують стан продовольчої безпеки, який слід провести на етапі розроблення програми самозабезпечення, і здійснювати регулярно у процесі реалізації Програми.

Згідно з принципами управління, орієнтованого на результат, аналіз ключової проблеми є відправною точкою у розробленні будь-якої програми, оскільки кожна програма повинна спрямовуватись на вирішення тієї чи іншої проблеми. І саме те, наскільки проблема вирішується, є показником успішності реалізації програми.

Тому розроблення Програми самозабезпечення потрібно починати з аналізу проблем у сфері продовольчої безпеки, які вже відчували мешканці громади, а також ризиків, які можуть відчувати мешканці громади найближчим часом.

Водночас важливо, що різні групи мешканців громади можуть мати різні потреби у контексті продовольчої безпеки, тож на етапі аналізу важливо ідентифікувати та дослідити потреби різних груп населення, насамперед – вразливих.

Для оцінювання стану продовольчої безпеки, рекомендовано проводити аналіз за такими напрямками:

			
аналіз наявності харчових продуктів;	аналіз доступності харчових продуктів;	аналіз чисельності вразливих категорій та їх потреб;	аналіз ризиків продовольчої безпеки.

Ці показники допомагають зрозуміти проблеми та потреби громади щодо продовольчої безпеки. Результати аналізу є важливою основою для формування програми самозабезпечення та визначення переліку заходів для посилення продовольчої безпеки в громаді. Регулярний моніторинг стану продовольчої безпеки допомагає виявляти зміни та коригувати заходи програми для досягнення максимально ефективних результатів.

Далі наведено рекомендації щодо проведення аналізу за кожним запропонованим напрямком.

Аналіз наявності

харчових продуктів

Продовольча безпека визначається за основними групами харчових продуктів, з яких формується збалансований раціон харчування людини. Основні групи харчових продуктів перелічені в [Постанові Кабінету Міністрів України № 1379 від 5.12.2007 року «Деякі питання продовольчої безпеки» та включають:](#)

хліб і хлібопродукти;
картоплю;
овочі, баштанні;
фрукти, ягоди і виноград;
цукор;
олію;
м'ясо і м'ясопродукти;
молоко і молокопродукти;
рибу і рибопродукти;
яйця.

До даного переліку доцільно додати ще **питну воду.**

Потребу в харчових продуктах для визначеної кількості людей слід визначати на основі потреб дорослого населення відповідно до [рекомендацій щодо здорового харчування дорослих від Міністерства охорони здоров'я України](#). Ці норми наведено у Додатку 1.

Наявність харчових продуктів визначається:

- обсягом та структурою виробництва харчових продуктів локальними виробниками та їх продажем у громаді;
- ввезенням харчових продуктів (як з інших регіонів, так і з-за кордону).

Тому, аналізуючи наявність харчових продуктів у громаді, ключове питання, на яке варто отримати відповідь: Чи відчувається у громаді дефіцит окремих видів продуктів та з яких причин? Чи є потенційна загроза виникнення такого дефіциту?

Аналізуючи причини фактичного чи потенційного дефіциту, варто також зрозуміти: Чи є проблеми або потенційні загрози щодо функціонування підприємств, що забезпечують громаду харчовими продуктами (як виробників, так і постачальників)? Як їм може допомогти громада? Які можливості у місцевих виробників щодо розширення асортименту продукції чи нарощування обсягу виробництва? Чи існує потреба в робочій силі, які саме спеціальності є найбільш затребувані?

Відповіді на всі ці питання можна отримати, звертаючись безпосередньо до місцевих виробників, постачальників та найбільших за обсягами реалізації продавців харчових продуктів. Для цього застосовуються наступні методи дослідження: опитування керівників середньої та вищої управлінської ланок бізнесу (усні чи письмові), проведення фокус-груп та/або інтерв'ю.

Результат оцінювання проблем з наявністю харчових продуктів можна оформити у вигляді таблиці за зразком нижче (див. таблицю 1), де за окремими групами чи видами харчових продуктів визначити:

вже існуючу проблему з наявністю чи постачанням продукту в громаду або ризик виникнення такої проблеми, із вказанням причин;

гостроту проблеми — наскільки сильно вона впливає на стан продовольчої безпеки;

пропозиції дій громади для вирішення проблеми чи її недопущення.

Таблиця 1. Приклад оцінювання проблем/ризиків з наявністю харчових продуктів

Група/вид харчових продуктів	Зміст проблеми або ризику (опис проблеми, її причини)	Гострота проблеми (мінімальна, помірна, максимальна)	Способи вирішення
1 Хліб і хлібопродукти	Наявна проблема. В громаді не випікають хліб, а везуть з колишнього районного центру (30 км від громади). В перші місяці війни перебої з постачанням хліба становили кілька тижнів.	максимальна	Альтернативні шляхи надходження хлібопродуктів у громаду: випікати хліб на потужностях КП або закладів освіти; створити умови для відкриття локальної пекарні. Вибрати оптимальний варіант і включити його до майбутньої Програми у вигляді заходу або завдання (групи заходів).
2 Картопля	Проблема та ризик відсутні. Громада (населення, комунальні організації та бізнес) постійно мають надлишок картоплі.	мінімальна	Не потребує жодних дій.
3 Баштанні культури	Відсутнє постачання з південних областей. У зв'язку з втратою Півдня імовірно зростання цін на цибулю, баштанні, томати, або їхній дефіцит.	помірна	Слід проаналізувати доцільність стимулювання вирощування зазначених овочів у громаді мешканцями та бізнесом, силами комунальних організацій, насамперед — для потреб соціально незахищених верств населення і комунальних закладів та установ. За позитивного рішення — включити відповідний захід у майбутню Програму.

Наявність харчових продуктів у громаді також залежить від роботи підприємств, що забезпечують їх виробництво та постачання у громаду. Враховуючи результати проведеного аналізу, громада може підготувати план заходів з підтримки та розвитку місцевого харчового бізнесу.

Критичним питанням для аграрного бізнесу є можливість обробітку земельних ділянок. Проте під час війни ця можливість може бути обмежена з різних причин. Зокрема, забруднення сільськогосподарських територій вибуховими пристроями, забруднення ґрунтів та водойм, що робить ґрунти несприятливими для вирощування їжі, а воду – непридатною для поливу або вживання.

Громадам важливо мати точні дані про площі, забруднені вибуховими пристроями, та їх конкретне місцезнаходження, щоб впливати на пріоритетність і послідовність їх розмінування. Також слід провести ретельне дослідження якості ґрунтів та води, розробити план дій щодо їх очищення, якщо це можливо для даного типу забруднення.

Аналіз проблем із наявністю продовольства дозволить визначити пріоритетні напрями та заходи для вирощування/переробки харчових продуктів на території громади, спланувати формати взаємодії з місцевими виробниками, здійснити пошук альтернативних постачальників за межами громади. Якщо є ймовірність недоотримання окремих видів овочів з інших регіонів, громаді слід розглянути можливість їх локального вирощування. У такому випадку варто обирати ті культури та сорти, які можуть показати добрі результати в умовах конкретної громади (що залежить від кліматичних умов, стану та якості ґрунту). Особливу увагу слід звертати на поживну цінність вирощеної продукції.

Розширення діяльності кооперативу в Доманівській громаді. Ще до початку повномасштабного вторгнення в Доманівській громаді (Миколаївська область) почав роботу кооператив «Оберіг Агро», створений воїнами-атовцями. Він спеціалізувався на вирощуванні овочів у теплицях. Конкуренцію йому склали постачальники з Херсонської області. Окупація останньої призвела до суттєвого зменшення наявних у громаді свіжих, особливо ранніх, овочів.

Члени кооперативу проаналізували потенціал овочевого ринку, визначили, які культури кооператив може швидко почати вирощувати, спланували послідовність вирощування в теплицях для забезпечення безперервності процесу. Відтак кооператив сформував потребу в додаткових площах землі та коштах, необхідних для збільшення кількості теплиць, аби задовольнити наявну ринкову потребу в овочах, та звернувся з цим запитом до селищної ради. Громада допомогла кооперативу не лише із землею, але й із пошуком грантових коштів на теплицю.

Ідею з розширенням діяльності кооперативу «Оберіг Агро» підтримала ініціатива «Сади Перемоги» спільно з партнерами CDF Canada, і вже в квітні 2023 року в кооперативі запрацювала нова теплиця-розсадник.

За два місяці роботи нової теплиці-розсадника у ній вирощено 3 750 рослин розсади огірків, томатів, баклажанів, солодкого та гіркого перцю для потреб кооперативу та 15 000 рослин розсади для потреби громади та її малозабезпечених мешканців, які далі самостійно вирощуватимуть овочі. Це дозволить збільшити обсяги вирощування зазначених овочевих культур у 4 рази.

Аналіз економічної

доступності харчових продуктів

Економічна доступність харчових продуктів – наявність у кожної людини достатніх ресурсів, аби придбати або виробити харчові продукти для збалансованого раціону¹¹. Тож основними факторами, що впливають на доступність, є ціни на продукти харчування та рівень доходів населення.

Для розуміння стану економічної доступності продовольства варто аналізувати тенденції зміни макроекономічних показників:

- **вартість продуктів харчування** ([Середні споживчі ціни на товари, Укрстат](#));
- **інфляцію** ([Індекс інфляції в Україні, портал Мінфін](#));
- **рівень середньої заробітної плати** ([Середня зарплата в Україні, портал Мінфін](#));
- **доходи населення** (розглядається у розрізі областей);
- **індекс цін на продукти** ([Індекс цін на продукти, портал Мінфін](#)).

Також варто брати до уваги результати досліджень, що проводяться міжнародними організаціями, аналітичними центрами, наприклад:

- **дослідження стану продовольчої безпеки** ([The Food Security and Livelihoods Cluster](#));
- **дослідження та аналіз продовольчого ринку, стану агросектору** ([Вплив війни на українське сільське господарство, Київська школа економіки](#)).

Загальнонаціональні дані важливі для відстеження загальних тенденцій та стану економічної та демографічної ситуації в країні. Громаді ж варто орієнтуватись насамперед на дані, які стосуються конкретно цієї громади або її регіону (якщо такі є), адже ситуація в різних областях країни, та навіть у межах однієї області, може істотно відрізнятись.

Важливим показником, який вказує на доступність харчових продуктів для мешканців громади або регіону, є співвідношення середньої зарплати та вартості так званого «борщового набору». Цей показник можна визначити шляхом поділу середньої зарплати на вартість борщового набору, що дозволить з'ясувати, скільки таких наборів можна придбати за одну зарплату. Зростання співвідношення може свідчити про поліпшення доступності продуктів харчування, а зменшення – про погіршення ситуації.

11 Визначення продовольчої безпеки, USAID, 1992

Ще одним важливим показником є частка витрат на харчування у сукупних споживчих витратах мешканців. Цей показник можна визначити шляхом проведення репрезентативного онлайн-опитування з вибіркою респондентів з різних соціальних груп. Зростання цього показника може вказувати на збільшення витрат на їжу, що може свідчити про погіршення доступності продовольства для мешканців.

Ці два показники разом дають змогу оцінити, наскільки доступними є продукти харчування для мешканців даної громади чи регіону. Аналіз та моніторинг цих показників допомагають виявляти тенденції та потенційні проблеми у сфері харчової безпеки та сприяють розробці ефективних стратегій для поліпшення доступності та якості харчових продуктів у громаді. Обидва показники потрібно відстежувати у динаміці та порівнювати отримані дані з аналогічними показниками по громадах-сусідках та по регіону. Це дозволить зрозуміти своє положення порівняно з іншими.

Зазначимо, що спостерігаючи зниження економічної доступності продовольства, громада може діяти за інертним сценарієм та не вживати жодних заходів задля вирішення проблеми, або ж навпаки – цілеспрямовано працювати над покращенням економічної доступності харчових продуктів. У першому випадку ймовірним є поступове збільшення кількості населення громади, яке потребуватиме соціальної підтримки, що у свою чергу збільшує витрати місцевого бюджету на соціальні виплати. У другому випадку цілеспрямована робота місцевої влади задля стимулювання розвитку бізнесу, підвищення рівня зайнятості та самозайнятості сприятимуть і зростанню доходів населення, і підвищенню доходів у бюджет та зниженню частки соціальних виплат з бюджету.

Отже, вибір між інертним сценарієм і цілеспрямованими заходами вирішення проблеми економічної доступності продовольства буде мати значний вплив на соціально-економічний стан громади, її здатність до самозабезпечення та фінансову стійкість.

Більше того, цілеспрямована робота в даному напрямі обов'язково має включати заходи щодо залучення домогосподарств до самостійного виготовлення харчових продуктів. Громаді слід запроєктувати заходи з популяризації городництва та підтримки місцевих жителів, які готові долучитись до самостійного виготовлення продовольства.

Аналіз чисельності

та потреб вразливих верств населення

Вразливі категорії населення¹² можуть мати істотніші ризики щодо продовольчої безпеки та потребувати допомоги громади

Зростання чисельності населення, яке потребує допомоги від громади, є очевидним наслідком війни. Це призводить до зростання соціальних виплат у громаді, що здійснюються за рахунок коштів місцевого бюджету. Тож громаді важливо здійснювати постійний моніторинг чисельності вразливих груп, прогнозувати їх можливий приріст, розуміти потреби у контексті продовольчої безпеки та планувати шляхи задоволення цих потреб.

Проаналізувавши чисельність вразливих груп населення та встановивши першочерговість у забезпеченні таких категорій харчовими продуктами, слід розрахувати мінімальну потребу в розрізі продуктів, необхідну для задоволення таких потреб, і далі планувати, у який спосіб громада буде забезпечувати такий обсяг продуктів. Важливим аспектом зазначеного аналізу є оцінка того, наскільки вразливі групи населення можуть самостійно забезпечити себе продуктами, які вони вирощують на своїх ділянках землі. Громада може ухвалити рішення про забезпечення їх необхідними засобами, такими як насіння, розсада, міндобрива, а також допомога з механічним обробітком землі, таким як оранка і культивуація.

Такий підхід дозволяє громаді спланувати заходи, спрямовані на підтримку мешканців у вирощуванні продуктів, замість надання допомоги готовими продуктами. Це сприяє розвитку самостійності та стійкості у громаді, оскільки забезпечує можливість виробництва власної їжі, а не залежності від зовнішніх джерел. Такий підхід також може сприяти збільшенню доступності та різноманітності харчових продуктів у громаді, що є важливим аспектом соціально-економічного розвитку та самозабезпеченості мешканців громади.

¹² Перелік вразливих категорій населення визначений Законом України “Про соціальні послуги” та Постановою Кабінету Міністрів України “Про організацію надання соціальних послуг”

Аналіз ризиків

продовольчої безпеки

Ризики, які впливають на продовольчу безпеку громади, – це події, щодо яких існує ймовірність їхнього настання і подальшого негативного впливу на забезпеченість громади, її мешканців та/або окремих категорій харчовими продуктами та їх доступність. Під зовнішніми ризиками продовольчої безпеки ми розуміємо ті ризики, джерелом виникнення яких є зовнішнє середовище і на мінімізацію яких громада в особі своїх жителів, підприємців та місцевої влади має лише опосередкований вплив. До зовнішніх ризиків у сфері продовольчої безпеки можна віднести такі: природно-кліматичні (наприклад, непередбачувані зміни погодних умов, які негативно впливають на врожай), економічні (наприклад, зростання цін через інфляцію), політичні (наприклад, зміна вектору руху країни від інтеграції в ЄС до інтеграції з колишніми радянськими країнами), екологічні (наприклад, підтоплення або забруднення

територій), техногенні (наприклад, пошкодження інфраструктурних об'єктів або аварії) тощо. Окремо виділяємо зовнішні ризики, обумовлені зміною політик потенційних споживачів, постачальників або партнерів громади (наприклад, згортання діяльності мережі магазинів з продажу харчових продуктів через неприбутковість у відповідному регіоні).

В умовах воєнного часу практично всі перелічені ризики посилюються і доповнюються новими ризиками, такими як:

- **виведення з обігу сільгоспземель** через замінування або ураження снарядами, ракетами та бомбами;
- **зміна демографічної структури та чисельності** мешканців громади у зв'язку з притоком ВПО (в деяких громадах – до 20 %), відтоком частини мешканців, зокрема – працездатного віку, в інші регіони або за межі України, призовом частини чоловічого населення, зокрема – важливих робітничих професій;
- **руйнація важливих інфраструктурних об'єктів** аграрного і торговельного призначення через ракетно-бомбове ураження;
- **руйнація або довготривале припинення** енерго- та теплопостачання і зв'язку;
- **скорочення обсягів і номенклатури постачання** харчових продуктів, часто – з одночасним зростанням цін на них.

Громада не має змоги уникнути жодного із зазначених ризиків, але може підготуватись до них та мінімувати їх негативні наслідки. Задля зменшення ризиків з перебоями в енергопостачанні слід розглядати можливості автономного постачання електроенергії. Скорочення обсягів і номенклатури постачання харчових продуктів може бути частково компенсоване збільшенням самостійного вирощування і переробки. Очікуючи притік ВПО, слід працювати над формуванням продовольчого резерву громади і готувати заходи з інтеграції ВПО. Непридатність до використання значної кількості земель для сільського господарства через їх замінування чи забруднення внаслідок воєнних дій повинно стимулювати громади та фермерів переходити на інноваційні технології вирощування.

Ймовірність і рівень впливу перелічених ризиків суттєво змінюється залежно від того, як близько громада знаходиться від лінії ведення бойових дій. Чим ближче вона до лінії фронту, тим вищі ризики, тим менший набір можливих рішень. В міру віддаленості вплив ризиків зменшується, але вони все рівно зберігаються. Завдання розробників Програми – оцінити, які саме ризики можуть впливати на продовольчу безпеку громади, та визначити можливі кроки для мінімізації їх наслідків. Ці кроки слід трансформувати в конкретні заходи і включити до Програми.

Аналіз потенціалу

громади для посилення продовольчої безпеки

Під час аналізу важливо враховувати не лише виклики, з якими вже стикнулася чи може стикнутись громада у найближчі місяці, але й потенціал громади для посилення продовольчої безпеки.

Аналіз земель громади

Частину заходів, спрямованих на посилення продовольчої безпеки та самозабезпечення харчовими продуктами, неможливо реалізувати без землі. Від того, яким земельним ресурсом володіє громада, залежить, які заходи вона може планувати для посилення продовольчої безпеки.

Після об'єднання територіальних громад більшість повноважень з розпорядження землями в межах і за межами населених пунктів перейшли до громад. Відтак ті громади, які вчасно налагодили систему обліку земель, впровадили геоінформаційні системи, мають свої бази даних, які можуть використовувати для аналізу. Важливим джерелом даних для аналізу земельних ділянок є Публічна кадастрова карта України, яка відображала відомості про всі сформовані земельні ділянки, проте на період воєнного стану доступ до цієї карти обмежений. Корисним джерелом даних для громади може бути ресурс Кадастр лайв, який містить відомості про сформовані земельні ділянки громад з можливістю їх пакетного завантаження. Але варто пам'ятати, що це неофіційний ресурс, і отримані дані потребують верифікації.

Під час аналізу варто звернути увагу на вже сформовані земельні ділянки сільськогосподарського призначення, які не перебувають в оренді. Також потрібно ідентифікувати усі ділянки з цільовим призначення 16.00 Землі запасу та 17.00 Землі резервного фонду (згідно зі старим класифікатором), а також 01.17 Земельні ділянки запасу (згідно з новим класифікатором, додаток 59 до Постанови № 1051).

Після аналізу існуючих ділянок варто звернути увагу на «вільні території» в громаді та аналізувати їх. Є ймовірність, що на перший погляд «вільна територія» може бути приватною, де в людини-власника є старий державний акт, а відомості не внесені до Державного земельного кадастру.

Незважаючи на те, що аналіз земельного потенціалу є трудоемним процесом, громадам варто його проводити, більше того, залучати до нього команду профільних фахівців громади, а не робити з цього персональне завдання.

В результаті аналізу земель громада отримує відповіді на такі запитання:

які земельні ділянки доступні у громаді для ведення городництва домогосподарствами?

які земельні ділянки доступні у громаді для збільшення площі земельних ділянок, що задіяні бізнесом?

які земельні ділянки можуть використовуватись школами, комунальними установами та підприємствами?

Ідентифіковані земельні резерви стануть в нагоді для реалізації заходів Програми.

Оцінка потенціалу

комунальної сфери громади

Комунальні підприємства та організації громади можуть стати ефективним інструментом посилення продовольчої безпеки, адже, будучи місцем концентрації трудових, матеріально-технічних та земельних ресурсів, вони можуть виробляти харчові продукти. Для того, щоб визначити, які саме функції та в якому обсязі можуть бути покладені на комунальні суб'єкти господарювання, слід оцінити їхній потенціал за наступними позиціями: земля, матеріально-технічне забезпечення, людський потенціал.

Також слід врахувати можливості для зміцнення наявного ресурсу шляхом використання бюджетних коштів, грантів, благодійної та гуманітарної допомоги, можливостей співпраці з бізнесом.

Залучення до реалізації заходів Програми самозабезпечення Чигиринської міської територіальної громади харчовими продуктами на 2022–2024 роки «Сади Перемоги» Комунальної установи Чигиринський територіальний центр соціального обслуговування.

Усвідомлюючи необхідність посилення продовольчої безпеки, місцева влада Чигиринської ТГ ще у 2022 р. розробила відповідну Програму. В ході її підготовки було здійснено оцінку потреби громади, зокрема мешканців, що потребують допомоги, в основних продуктах харчування, що входять до борщового набору. Паралельно громада проаналізувала потенціал своїх комунальних установ та організацій займатись вирощуванням та переробкою овочевої продукції. У результаті було визначено, що **Комунальна установа Чигиринський територіальний центр соціального обслуговування** (надалі по тексту – територіальний центр) має потенціал для збільшення обсягів вирощування і переробки харчових продуктів. Серед «вузьких місць» визначено наступні: зношеність і обмеженість матеріально-технічної бази, обмеженість кадрового потенціалу для вирощування овочів. До сильних позицій віднесено: наявність досвіду з переробки у працівників закладу, наявність складських приміщень для зберігання, наявність контактів з місцевими підприємцями, котрі спеціалізуються в аграрному секторі, довіра до діяльності територіального центру в місцевих мешканців, що мотивує останніх надавати безкоштовну матеріальну підтримку цій установі.

Враховуючи зазначені сильні та слабкі сторони, КУ Чигиринський територіальний центр соціального обслуговування стала центральною установою, залученою до реалізації заходів місцевої Програми само-забезпечення. Безпосередньо перед КУ Чигиринський територіальний центр соціального обслуговування стояли наступні завдання: ефективно використати наявні **0,55 га землі для вирощування овочів** борщового набору, зібрати, **переробити та забезпечити подальше зберігання** як власноруч зібраного врожаю, так і овочів та фруктів, отриманих від мешканців громади.

У спільній взаємодії з представниками місцевої влади фахівці територіального центру залучили посадковий матеріал для вирощування. Використовували як резерв місцевих мешканців, так і грантову допомогу від міжнародних проектів (проект SURGe, USAID-AGRO) та вітчизняних донорів (МХП-Громаді).

Частину розсади було надано також місцевим підприємцем-дорадником, який також забезпечував подальший консультативний супровід територіального центру щодо ефективного вирощування.

Територіальний центр оцінив також потребу в **оновленні техніки та обладнання**, необхідних для виконання поставлених завдань у сфері продовольчої безпеки, та залучив зовнішні ресурси для її оновлення.

Зокрема, ініціатива «Сади Перемоги» проєкту SURGe допомогла територіальному центру в придбанні мотоблоку, холодильної камери, електропечі, електросковороди, сушарки, автоклаву. А в межах гранту, отриманого в конкурсі «Сади для Перемоги», територіальний центр на умовах співфінансування отримав мінітрактор разом із навісним обладнанням, а саме – культиватором, плугом, обприскувачем та картоплекопалкою.

Загалом, у 2022 році безпосередньо **територіальний центр зібрав майже 5 т овочів**. Ще **35 т** йому було **надано небайдужими мешканцями та місцевими підприємцями**. Частина овочів була використана для харчування людей, котрих обслуговував територіальний центр. Ще частина – перероблена і залишена на зберіганні у вигляді продовольчого резерву громади. Решта використовувалася для надання безпосередньої допомоги ЗСУ, ВПО, постраждалим громадам, лікарням тощо. **Підтримку харчами від Чигиринської ТГ отримали майже 10 тис. осіб**. А у 2023 році територіальний центр розширив площі земельних ділянок під обробітком та асортимент овочів, які вирощуються.

Планування роботи

з посилення продовольчої безпеки

Результатом аналітичного блоку є чітке визначення проблеми, її обсягу, впливу на населення громади та розуміння її причин. Наступним кроком є постановка мети, цілей та завдань, спрямованих на вирішення проблеми, пов'язаної з продовольчою безпекою.

За методологією RBM, **кінцева мета** визначає, яким має бути кінцевий стан, що (об'єкти) і хто (суб'єкти) зазнає зміни і де відбудуться ці зміни. Кінцева мета повинна бути сформульована як твердження (результат) у теперішньому часі, що відображає зміни (вплив), які будуть досягнуті після повної реалізації документа політики – зазвичай кінцева мета досягається вже після завершення терміну, на який документ розраховано.

Під час цілепокладання важливо формулювати цілі саме як доконаний результат, а не як процес, тобто як зміни певного порядку, які вже відбулися.

Цілі є сукупністю результатів, необхідних для досягнення кінцевої мети. Операційні цілі - це зміни в знаннях, уміннях, навичках, поінформованості, способах надання послуг, умовах доступу до соціальних благ різних груп бенефіціарів, що є складовими у досягненні мети.

Складовими у досягненні кожної з операційних цілей є **завдання** (не менше 2 завдань до кожної цілі). Завданням є пакет завершених заходів у вигляді безпосереднього продукту та послуги органу місцевого самоврядування (наприклад, створено продовольчий резерв, вразливі верстви населення забезпечено харчовими продуктами тощо).

Основні цілі та завдання Програми:

Виходячи з аналізу типових проблем, пов'язаних із продовольчою безпекою, експерти ініціативи «Сади Перемоги» пропонують наступну ієрархію взаємопов'язаних мети, цілей та завдань (логічну модель) для Програми самозабезпечення.

Мета Програми – усім мешканцям громади доступні основні групи харчових продуктів у раціональній кількості.

- 1 Система управління продовольчою безпекою сприяє задоволенню нагальних потреб населення у харчових продуктах.**
 - 1.1 Впроваджено систему управління та інформування про продовольчу безпеку.
 - 1.2 Впроваджено продовольчий резерв, який забезпечує потреби населення громади у надзвичайних ситуаціях.
 - 1.3 Вразливі верстви населення забезпечено харчовими продуктами. Громадянам, які не проживають на території громади, надано допомогу харчовими продуктами
- 2 Мешканці громади, які можуть і хочуть, самостійно забезпечують себе основними групами харчових продуктів.**
 - 2.1 Підвищено обізнаність мешканців громади про переваги самозабезпечення харчовими продуктами.
 - 2.2 Земельні ділянки сільськогосподарського призначення надано мешканцям для самостійного вирощування харчових продуктів.
 - 2.3 Надано матеріально-технічну підтримку мешканцям громади для виробництва харчових продуктів.
- 3 Потреби мешканців громади у харчових продуктах частково забезпечені місцевим виробництвом.**
 - 3.1 Комунальними закладами й установами вироблено харчові продукти для власного споживання.
 - 3.2 Комунальними підприємствами вироблено достатню кількість харчових продуктів для забезпечення потреб комунальних установ, закладів та мешканців громади.
 - 3.3 Посилено спроможність місцевого бізнесу нарощувати обсяги виробництва харчових продуктів, необхідних для громади.

Втім, логічну модель слід будувати, виходячи з тих проблем, які актуальні для конкретної громади, а не сліпо копіювати запропоновану модель.

Наступним кроком є планування заходів, які повинні вичерпно деталізувати спосіб виконання кожного конкретного завдання. Шаблон програми містить перелік заходів, спрямованих на вирішення типових проблем, але як і з цілями, громада повинна орієнтуватись на проблеми, актуальні саме для цієї громади та обирати заходи, які дозволять досягти цілей у оптимальний для громади спосіб.

Розділ 8 містить опис успішних заходів, спрямованих на посилення продовольчої безпеки, які втілювались пілотними громадами ініціативи «Сади Перемоги» як за підтримки ініціативи, так і громадами самостійно.

Крім того, експерти ініціативи розробили посібники, які детально описують:

особливості та порядок організації продовольчого резерву (лінк);	організацію заходів із посилення продовольчої безпеки на базі соціальних закладів, зокрема територіальних центрів (лінк);	способи залучення комунальних підприємств до посилення продовольчої безпеки (лінк).	аналіз ризиків продовольчої безпеки.

Сподіваємось, що приклади заходів, успішно реалізованих пілотними громадами ініціативи, стануть мотивацією та натхненням для інших громад, які лише починають свій шлях до посилення продовольчої безпеки.

Ресурсне забезпечення

заходів з посилення продовольчої безпеки

Реалізація будь-якої програми неможлива без належного ресурсного забезпечення, яке відображається у розділі «Обсяги та джерела фінансування». Виділяють наступні джерела фінансування: місцевий бюджет, обласний бюджет, державний бюджет, кошти донорів та грантодавців, благодійні внески юридичних та фізичних осіб, кредити.

В умовах воєнного стану ресурси державного, обласних та місцевих бюджетів сильно обмежені, тож важливо вибрати найефективніші напрями вкладення бюджетних коштів, які допоможуть вирішити найбільш нагальні проблеми та матимуть довготривалий ефект для громади. Наприклад, здійснення інвестицій у придбання техніки та багатофункціонального обладнання, такого як трактор, що може використовуватись для обробки земель у літній період та для розчистки доріг у зимовий період, сприятиме підвищенню продуктивності робіт та забезпеченню гідного стану інфраструктури.

Ще одним потужним ресурсом, котрий може бути використаний для реалізації Програми, є наявна матеріально-технічна база комунальних підприємств, закладів та установ. На підставі проведення дослідження потенціалу цих закладів, про що йшлося в попередніх

розділах, можна визначити, які конкретні кроки з посилення продовольчої безпеки громади можуть втілюватись з використанням даного ресурсу. Ще раз нагадаємо, що цей ресурс слід використовувати максимально повно, особливо – якщо відмічається нагальна потреба в посиленні продовольчої безпеки.

Суттєво зросли можливості, що пропонуються проєктами міжнародної технічної допомоги, донорами та грантодавцями, як іноземними, так і вітчизняними. Важливими пріоритетами для багатьох донорів зараз є відновлення, зокрема економічне, сприяння розвитку бізнесу, соціальна та економічна інтеграція ВПО, ветеранів та інших груп людей, посилення продовольчої безпеки. Співпраця з донорами, грантодавцями та проєктами МТД) потребує від громад ретельного опрацювання власних ідей і їхнього обґрунтування. Власне, якісно розроблена Програма самозабезпечення допоможе громаді у залученні грантових коштів, оскільки вже матиме обґрунтування наявної проблеми та пропозиції шляхів її вирішення.

Популярними джерелами інформації про грантові конкурси є портали

Громадський Простір — prostir.ua
Гурт — gurt.org.ua

Фінансування проєкту з інтеграції ВПО в аграрний сектор громади.

Чигиринській громаді на постійне проживання залишилося понад 2 тис. ВПО (понад 10 % від числа довоєнних мешканців). Значна частина з них проживала в сільській місцевості, в раніше закинутих хатах або разом з господарями. Вони мали в обробітку городи, проте потребували більше білку в своєму харчовому раціоні. Опитування мешканців, проведене місцевою владою, дало розуміння, що можливим кроком для вирішення проблеми стало б розведення курчат-бройлерів. У межах поглибленого опитування було визначено число сімей, готових отримати і відкормлювати птицю. На підставі отриманого запиту від громади проєкт SURGe допоміг 128 родинам ВПО отримати курчат-бройлерів. А громада надала дорадницьку допомогу з їхнього вирощування через місцевих підприємців.

Значна частина грантових коштів спрямовується на підтримку бізнесу, зокрема – в аграрній сфері. Наприклад, урядовий проєкт «єРобота» передбачає надання українцям грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. Він спрямований на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць. Проєкт включає 6 грантових програм, серед яких: мікрогранти для створення власного бізнесу; гранти для розвитку переробного підприємства; державне фінансування закладки саду; кошти для розвитку тепличного господарства. Також існує **програма «Доступні кредити 5-7-9 %»** для тих, хто хоче розвивати свій бізнес.

Тож проведення навчань із залучення грантових коштів для представників бізнесу сприятиме розвитку підприємництва, створенню робочих місць, залученню інвестицій та покращенню економічного стану громади.

І хоч у місцевих цільових програмах прийнято зазначати лише обсяг та джерела залучення саме коштів, громадам варто думати про залучення для реалізації Програми самозабезпечення також ресурсів у вигляді товарно-матеріальних цінностей, послуг чи волонтерської праці, адже це значно розширює коло потенційних партнерів та можливості отримання таких ресурсів.

Зокрема, допомогу для реалізації Програми самозабезпечення може надати бізнес, наприклад, аграрний. Досвід громад, які вже реалізують Програми самозабезпечення, свідчить, що підприємці та бізнесмени з радістю допомагають з посадковим матеріалом, технікою, обладнанням, агрономічними консультаціями, складськими приміщеннями тощо. Головна умова – чітко сформований запит і зрозуміла та досяжна ціль.

Налагодження співпраці між владою та локальним бізнесом для посилення продовольчої безпеки громади.

В Буцькій громаді бізнесмени позитивно сприйняли ініціативу голови щодо розчищення колишньої занедбаної сільськогосподарської ділянки під посадку овочевих культур. І надали йому допомогу не лише в посадковому матеріалі і техніці для обробітку, але й в організації крапельного поливу. Як результат, було вирощено нетипові для Черкащини за розмірами буряки, кавуни, баклажани.

Нарешті, ще один ресурс – це волонтери. Мова йде насамперед про людей, котрі готові надавати громаді допомогу в посиленні продовольчої безпеки або власною працею, або шляхом надання харчових продуктів, вирощених своїми зусиллями.

Таким чином, під час розробки Програми самозабезпечення харчовими продуктами громадам не варто спиратися лише на фінансування за рахунок бюджету, а розглядати всі доступні джерела залучення ресурсів.

Очікувані результати

ефективність програми

Програма повинна містити показники, за якими можна всебічно оцінити її виконання, відстежити динаміку процесів та оцінити кількісні зміни, результативність досягнення мети Програми.

Застосування результативних показників дає змогу чітко показати ефективність використання бюджетних коштів, співвідношення досягнутих результатів та витрат, тривалість виконання Програми, її необхідність і відповідність визначеній меті, а також порівнювати результати виконання Програм у динаміці за роками, визначати найефективніші Програми при розподілі бюджетних коштів.

Показник – це інструмент, що дозволяє у числовому форматі вимірювати фактичний стан або зміни, що відбуваються завдяки досягненню результату.

Показники бувають кількісні (описують об'єктивні дані досягнення кожного результату) і якісні (відображають ставлення бенефіціара щодо досягнутого результату). Для того, щоб оцінити зміни, слід мати базове значення показника (на момент розробки Програми) та цільове (якого ми прагнемо досягти). Для документів на термін більше року доцільно також визначати проміжні значення (наприклад, річні).

Джерелами інформації для кількісних показників, як правило, є: статистична звітність, фінансова звітність, внутрішня звітність профільних підрозділів виконкому тощо. Для якісних – результати опитування цільових груп (бенефіціарів), в інтересах яких реалізується те чи інше завдання або ціль програми. Для цього можна використовувати опитування в електронній формі, розміщуючи його на сайті громади. Що стосується базового значення, то воно може бути як рівним нулю (якщо на етапі розробки Програми або раніше опитування не проводилося), або мати певне значення (у випадку, коли таке опитування провели під час підготовки документа).

Шаблон Програми містить перелік кількісних та якісних показників, які відповідають цілям та завданням, що запропоновані у Програмі.

Таблиця 2. Приклад кількісних та якісних показників до цілей і завдань Програми

Ціль/завдання	Тип показника (кількісний або якісний)	Показник / одиниця виміру
Ціль 1. Система управління продовольчою безпекою сприяє задоволенню нагальних потреб населення у харчових продуктах	Кількісний	Кількість громадян, чиї нагальні потреби у харчових продуктах були задоволені, осіб
	Якісний	Питома вага мешканців громади, які схвально оцінюють роботу місцевої влади для посилення продовольчої безпеки, %
Завдання 1.1. Впроваджено систему управління та інформування про продовольчу безпеку	Кількісний	Кількість мешканців громади, які проінформовані про стан продовольчої безпеки в громаді (за результатами перегляду повідомлень на офіційному сайті громади, тиражів видань тощо), осіб
	Якісний	Відсоток мешканців громади, які позитивно оцінюють висвітлення стану продовольчої безпеки (результати опитування), %
Завдання 1.2. Впроваджено продовольчий резерв, який забезпечує потреби населення громади у надзвичайних ситуаціях	Кількісний	Загальний обсяг продовольчого резерву громади у вартісному виразі, тис. грн
	Якісний	Відсоток населення громади, який відчуває себе безпечніше за наявності продовольчого резерву громади, %
Завдання 1.3. Вразливі верстви населення забезпечено харчовими продуктами	Кількісний	Кількість мешканців з числа вразливих категорій населення, які отримали допомогу харчовими продуктами, осіб
	Якісний	Питома вага мешканців з числа вразливих категорій, які вважають, що допомога позитивно вплинула на їхню забезпеченість харчовими продуктами, %
Завдання 1.4. Громадянам, які не проживають на території громади, надано допомогу харчовими продуктами	Кількісний	Кількість громадян, які отримали допомогу харчовими продуктами, осіб
	Якісний	Питома вага мешканців громади, які підтримують надання допомоги харчовими продуктами постраждалим громадам та ЗСУ, %

Таблиця 2. Приклад кількісних та якісних показників до цілей і завдань Програми

Ціль/завдання	Тип показника (кількісний або якісний)	Показник / одиниця виміру
Ціль 2. Мешканці громади, які можуть і хочуть, самостійно забезпечують себе основними групами харчових продуктів	Кількісний	Частка домогосподарств у загальній кількості домогосподарств громади, які забезпечують себе самостійно вирощеними харчовими продуктами, %
		Частка земель, які використовуються для вирощування харчових продуктів у загальному обсязі земель сільськогосподарського призначення, наданих домогосподарствам, %
Завдання 2.1. Підвищено обізнаність мешканців громади про переваги самозабезпечення харчовими продуктами	Кількісний	Питома вага мешканців громади, які були проінформовані про самозабезпечення харчових продуктів, %
	Якісний	Питома вага мешканців громади, які вважають отриману інформацію корисною, %
Завдання 2.2. Земельні ділянки сільськогосподарського призначення надано мешканцям для самостійного вирощування харчових продуктів	Кількісний	Кількість мешканців, які отримали земельні ділянки для самостійного вирощування харчових продуктів, осіб
		Площа земельних ділянок, які надано мешканцями для самостійного вирощування харчових продуктів, га
Завдання 2.3. Надано матеріально-технічну підтримку мешканцям громади для виробництва харчових продуктів	Кількісний	Обсяги матеріально-технічної підтримки мешканцям громади в натуральному або вартісному виразі, одиниць або тис. грн
	Якісний	Відсоток домогосподарств, який вважає, що надана підтримка допомогла їм у виробництві харчових продуктів, %
Завдання 1.4. Громадянам, які не проживають на території громади, надано допомогу харчовими продуктами	Кількісний	Кількість громадян, які отримали допомогу харчовими продуктами, осіб
	Якісний	Питома вага мешканців громади, які підтримують надання допомоги харчовими продуктами постраждалим громадам та ЗСУ, %

Таблиця 2. Приклад кількісних та якісних показників до цілей і завдань Програми

Ціль/завдання	Тип показника (кількісний або якісний)	Показник / одиниця виміру
Ціль 3. Потреби мешканців громади у харчових продуктах частково забезпечені місцевим виробництвом	Кількісний	Частка продукції місцевого виробництва у споживанні мешканців громади, %
	Якісний	Рівень задоволеності мешканців громади покриттям потреб харчовими продуктами власного виробництва, % Питома вага мешканців, які вважають, що треба збільшувати частку місцевих харчових продуктів на ринку, %
Завдання 3.1. Комунальними закладами й установами вироблено харчові продукти для власного споживання	Кількісний	Обсяг (вага) харчових продуктів, вирощених комунальними закладами та установами в межах Програми «Сади Перемоги», т Питома вага харчових продуктів власного виробництва у споживанні харчових продуктів комунальних закладів та установ, %
	Якісний	Питома вага осіб, які обслуговуються комунальними установами та закладами та які відчують переваги від споживання самостійно виробленої продукції, %
Завдання 3.2. Комунальні підприємства виробили достатню кількість харчових продуктів для забезпечення потреб комунальних установ, організацій та мешканців громади	Кількісний	Обсяг (вага) харчових продуктів, вирощених комунальними підприємствами в межах Програми «Сади Перемоги», т Питома вага харчових продуктів, вироблених комунальними підприємствами у споживанні комунальними закладами та установами громади, %
	Якісний	Відсоток населення, які споживали харчові продукти, вироблені комунальними підприємствами, та позитивно оцінюють їх якість, %
Завдання 3.3. Посилено спроможність місцевого бізнесу нарощувати обсяги виробництва харчових продуктів, необхідних для громади	Кількісний	Кількість підприємств та підприємств, які отримали підтримку завдяки заходам Програми «Сади Перемоги», осіб та одиниць
	Якісний	Частка місцевих підприємств та підприємств, які позитивно оцінили надану підтримку, %

ЦІЛЬ №3

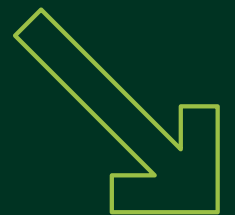
Оцінювання результатів проводиться, як правило, раз на рік. У випадку, якщо є потреба мати більш свіжу інформацію, наприклад, перед осінньою і весняною посівними компаніями, його можна здійснювати частіше.

Заходи з посилення

продовольчої безпеки: приклади громад

Розділ містить опис успішних заходів, спрямованих на посилення продовольчої безпеки, які втілювались пілотними громадами ініціативи «Сади Перемоги» як за підтримки ініціативи, так і громадами самостійно.

Сподіваємось, що приклади заходів, успішно реалізованих пілотними громадами ініціативи, стануть мотивацією та натхненням для інших громад, які лише починають свій шлях до посилення продовольчої безпеки.

#1

Введення в обіг земель, які були непридатними для вирощування культур

Відповідність завданням та заходам Програми

Завдання 3.2. Комунальні підприємства виробили достатню кількість харчових продуктів для забезпечення потреб комунальних установ, організацій та мешканців громади Захід 3.2.3. Проаналізувати земельні ділянки комунального підприємства та визначити ділянки придатні для сільськогосподарського виробництва

Буцька територіальна громада

Ініціатори

Місцева влада

Партнери

Комунальне підприємство

Цільова аудиторія

Мешканці Буцької ТГ

Джерела залучення ресурсів

Бюджет громади, ресурси підприємств, допомога проектів МТД

Буцька ТГ

Доманівська ТГ

Актуальність

Значна кількість сільськогосподарських земельних ділянок, які непридатні до використання через забруднення стихійними сміттєзвалищами

Вплив/результат

Завдяки меліорації громада ввела в обіг 1,5 га землі сільськогосподарського призначення. У 2022 році громада з ділянки збрала 6 т пшениці, а у 2023 році посіяла високоолеїновий соняшник

Подібні ініціативи

У Доманівській селищній громаді місцева влада виділила для кооперативу «Оберіг Агро» земельну ділянку, де раніше було сміттєзвалище. Наразі на ділянці встановлено теплиці та вирощуються овочі для забезпечення потреб громади

Активності

- Розчищення занедбаної території, яка перебувала під стихійним сміттєзвалищем
- Аналіз фітосанітарного стану ґрунту для планування заходів щодо меліорації
- Підготовка ґрунту під посів зернових культур та удобрення, покращення фізико-механічного стану ґрунту
- Висів озимих зернових в осінній період, догляд за посівами та підживлення, збір врожаю

Використані ресурси

- Робочий інвентар та техніка для розчищення території, трактор, причіп, екскаватор
- Посівний матеріал, добрива, засоби захисту рослин (ЗЗР)
- Техніка для посіву, обробітку та збирання врожаю

#1

Введення в обіг земель, які були непридатними для вирощування культур

#2

Інтеграція внутрішньо переміщених осіб через городництво у комунальному прихистку

Відповідність завданням та заходам Програми

Завдання 3.1. Комунальні заклади й установи виробили харчові продукти для власного споживання
Захід. 3.1.6. Влаштувати овочеві грядки для потреб ВПО, які перебувають в місцях компактного проживання

Волочиська територіальна громада

Ініціатори

Адміністрація закладу соціальних послуг

Партнери

Місцева влада, громадська організація

Цільова аудиторія

40 внутрішньо переміщених осіб, що постійно проживають у Центрі

Джерела залучення ресурсів

Благодійна допомога від місцевих фермерів, грантові кошти, бюджет громади

Центр надання соціальних послуг Волочиської міської ради

Репортаж про городництво у Центрі від Суспільного: У Волочиську на території «Центру соцдопомоги» вирощують городину – Суспільне Хмельницький (suspiilne.media)

Актуальність

Центр соціальних послуг у Волочиську з перших днів війни став постійним прихистком для людей, що втратили свій дім або перебували у зоні бойових дій. Виникла потреба у свіжих овочах для щоденного харчування ВПО

Вплив/результат

Завдяки спільному догляду за грядками і залученості до активностей сформувались довірливі відносини між жителями центру та місцевими, підвищилось відчуття приналежності та власного внеску у продовольчу безпеку
Наявність власного городництва на базі Центру забезпечує постійне потрапляння на стіл свіжих екологічно чистих овочів та зелені, консервованої та квашеної продукцію для зимового періоду.
Вирощена самостійно овочева продукція частково знижує фінансові витрати на придбання харчових продуктів, урізноманітнює раціон ВПО

Подібні ініціативи

Вирощування і переробка харчових продуктів для ВПО на базі комунального Чигиринського терцентру

Активності

- Обробіток та висадка овочевих культур (борщовий набір) на земельній ділянці площею 0,2 га, яка була додатково надана громадою у користування Центру
- Спільні зустрічі й толоки внутрішньо переміщених осіб – жителів Центру та працівників Центру зі спілкуванням, доглядом за грядками та збором врожаїв
- Влаштування овочевих грядок на прилеглий до Центру території та спільний обробіток і догляд жителями Центру
- Збір врожаю та приготування свіжих обідів, зберігання/переробка продукції на зиму на базі Центру

Використані ресурси

- Техніка та інвентар для обробітку землі
- Посівний матеріал, добрива, ЗЗР
- Бочки для квашення і зберігання
- Праця задіяних працівників Центру та ВПО

#2

Інтеграція внутрішньо переміщених осіб через городництво у комунальному прихистку

#3

Заохочення молоді до городництва для власних потреб

Відповідність завданням та заходам Програми

Завдання 2.1. Підвищено обізнаність мешканців громади про переваги самозабезпечення харчовими продуктами
Захід 2.1.8. Впровадити інформаційні та освітні активності для молоді щодо самостійного виробництва харчових продуктів

Луцька територіальна громада

Ініціатори

Місцеві активісти

Партнери

Громадські організації, департамент молоді та спорту Луцької міської ради, Луцький національний технічний університет, молодіжний центр

Цільова аудиторія

Молодь громади

Джерела залучення ресурсів

Грантові кошти, особисті внески учасників ініціативи

«Молодіжні Сади Зростання» на території молодіжного центру
«Сади зростання» на території університету, Суспільне
Високі овочеві грядки на території будинку дитини (навчально-практичний проєкт студентів)

Актуальність

У міському контексті у дуже обмеженій кількості молодих людей є доступ до земельних ділянок та зазвичай не вистачає знань, практичних навичок і спільноти однолітків, зацікавлених у темі городництва. В той самий час зростає інтерес до здорового харчування та самостійного вирощування у міських умовах

Вплив/результат

Завдяки влаштуванню просторів міського городництва з'явилась можливість наочно демонструвати та заохочувати молодь до вирощування власної їжі та більш свідомого споживання. Формується спільнота жителів міста, що надалі практикують городництво вдома самостійно і спільно з сусідами, популяризують вирощування у міських умовах, та з'являються нові запити мешканців на влаштування міських городів

Подібні ініціативи

Простір міського городництва і садівництва «Розсадник» у Львові, що активно розвиває міський город, проводить низку інформаційних, освітніх і соціальних активностей на теми міського городництва, природоорієнтованих рішень та адаптації Міський сад-город у Полтаві, що ревіталізовує закинуту територію міських теплиць, займається облаштуванням відкритих грядок та тепличним вирощуванням овочів для ВПО громади

Активності

- Підписання меморандуму про співпрацю між громадськими організаціями, університетом, департаментом молоді та спорту
- Спільні толоки із влаштування міських городів:
 - «Сади зростання» на території Луцького національного технічного університету – 12 високих теплих грядок з овочами та зеленню і компостери
 - «Молодіжні Сади Зростання» на території молодіжного центру – 7 високих грядок з прямими травами та зеленими, компостери та подієва зона
 - Лекторії та практичні майстер-класи з майстрування теплих високих грядок, підбору, висадки і догляду рослин за принципами пермакультури, підготовки грядок до зими, збору і зберігання пряно-ароматичних трав
 - Проєктування, влаштування і супровід студентською молоддю овочевих грядок на території Волинського обласного будинку дитини

Використані ресурси

- Матеріали для виготовлення високих грядок
- Посівний матеріал та засоби догляду

#3

Заохочення молоді до городництва для власних потреб

#4

Сади Перемоги у школі

Відповідність завданням та заходам Програми

Завдання 2.1. Підвищено обізнаність мешканців громади про переваги самозабезпечення харчовими продуктами
Захід 2.1.5. Впровадити (інтегрувати) заняття про ефективне городництво та раціональне харчування у навчальний процес закладів освіти громади

м. Київ

Ініціатори

Адміністрація школи, учні

Партнери

Громадська організація, батьківський колектив, школи-партнери з інших міст, комунальні установи

Цільова аудиторія

Школярі 1–11 класів, вчителі

Джерела залучення ресурсів

Гранти, бюджет школи

Школа #5 Печерського району м.Київ

Відео про калинову мармуляду

Посібник «Як створити шкільний сад»

Актуальність

Учні у міському контексті недостатньо обізнані і зацікавлені у вирощуванні власної їжі та свідомому споживанні, не мають достатньо наочних прикладів, доступу до землі поза квартирою та мотивації для вивчення природничих дисциплін

Вплив/результат

У результаті діти навчилися на практиці самостійно вирощувати власну їжу (від мікрозелені та прямих трав до моркви і бурячка), наочно дослідити усі етапи росту рослин та особливості догляду за ними, дізналися більше про здорові харчові звички та принципи свідомого споживання, пройшли шлях від насінини/плоду до їжі у тарілці / джему в банці
Матеріали для виготовлення високих грядок
Посівний матеріал та засоби догляду

Подібні ініціативи

Шкільні та дошкільні Сади Перемоги Кам'янець-Подільської громади
Фруктовий сад у Житомирському ліцеї № 30
Сад Перемоги у ліцеї № 24 м. Житомира
Високі овочеві грядки в Зорівській школі

#шкільніСадиПеремоги у мережі Facebook

Активності

- «Калинова мармуляда» – серія уроків зі збору калини, що росте на пришкольній ділянці, та виготовлення калинової мармуляди для захисників та однолітків з інших шкіл
- «Сади Перемоги на підвіконні» – навчання вирощуванню мікрозелені на заняттях природничого блоку, дослідження і створення власних рецептів страв із самостійно вирощеною зеленню, підготовка матеріалів та інформаційних відео і випуск збірника «39 рецептів з мікрозелені від школярів»
- Шкільне овочівництво – влаштування високих грядок на подвір'ї школи, закріплення окремих класів за кожною грядкою та проведення практичних занять з біології, природознавства, основ здоров'я

Використані ресурси

- Набори для вирощування мікрозелені
- Матеріали для високих грядок, ґрунт, компост, посадковий матеріал
- Матеріали та обладнання для консервації джемів
- Друк збірників
- Позакласна робота колективу школи

#4

Сади Перемоги у школі

#5

Розвиток місцевого дорадництва

Відповідність завданням та заходам Програми

Завдання 2.1. Підвищено обізнаність мешканців громади про переваги самозабезпечення харчовими продуктами
Захід 2.1.6. Організувати дорадницько-консультаційну підтримку щодо ефективного городництва, у т. ч. із залученням місцевих дорадників

Чигиринська міська територіальна громада

Ініціатори

Місцева влада

Партнери

Дорадники – місцеві підприємці з практичним досвідом у різних сферах сільського господарства

Цільова аудиторія

Мешканці громади та ВПО, зокрема ті, що лише розпочали займатися городництвом, працівники комунальної установи Чигиринський територіальний центр соціального обслуговування

Джерела залучення ресурсів

Гранти, бюджет громади, ресурси підприємця

Чигиринська ТГ

Буцька ТГ

Зорівська ТГ

Актуальність

Традиційні та не завжди ефективні підходи до вирощування овочів, обмежені знання домогосподарств про інновації в агросекторі

Вплив/результат

Впродовж 2022 відеоуроки дорадника отримали 7170 переглядів. Масштабування досвіду та проведення навчального уроку на запрошення ініціативи USAID-AGRO спільно з Асоціацією «Ягідництво України» (<http://surl.li/cqgvvm>)

Подібні ініціативи

Уроки дорадництва в Буцькій та Зорівській громадах

Активності

- Розроблено план заходів з дорадництва на 2022 та 2023 рр.
- Серія відкритих уроків у полі з вирощування та догляду за окремими культурами: перець, томати, кабачки, баклажани, капуста, диня, кавун
- Створення демонстраційних грядок з нетиповими культурами для громади і загалом Черкаської області, а саме: кубовидний перець, гострий перець, білий баклажан, ребристий баклажан, жовті томати, жовтий та зелений цукіні, броколі
- Відеовідповіді на типові питання з овочівництва
- Вирощування розсади

Використані ресурси

- Насіння овочевих культур
- Добрива: комплексні водорозчинні для фертигації
- Техніка для обробітку землі, посіву і внесення добрив
- Підготовка відеоуроків
- Робота дорадника

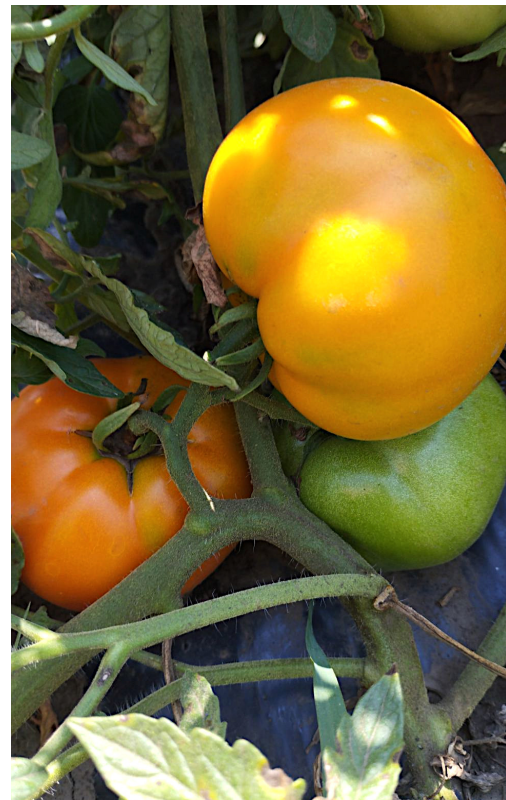
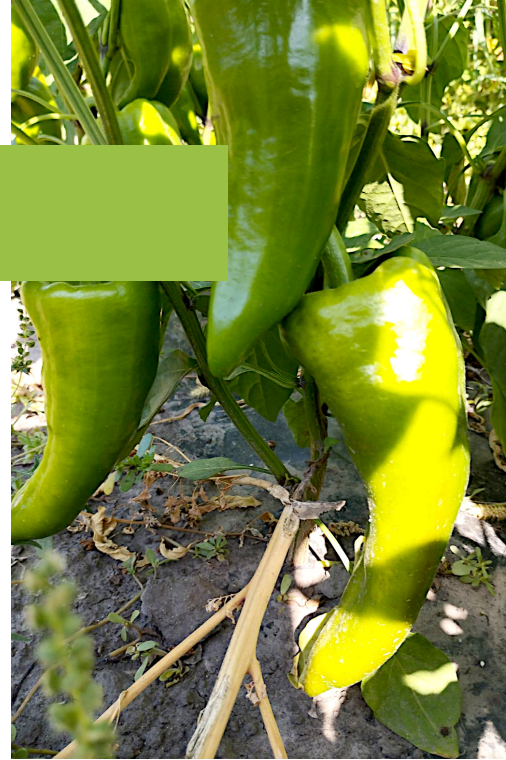
Пов'язані ініціативи

У 2022 р. до висвітлення ідей Садів Перемоги долучилася Молодіжна рада Чигиринської громади. Хоча вони не займалися напряму дорадництвом, вони популяризували ідеї самозабезпечення харчовими продуктами серед своїх однолітків

#5

Розвиток місцевого дорадництва

#6

Формування «банку насіння» у школі

Відповідність завданням та заходам Програми

Завдання 2.1. Підвищено обізнаність мешканців громади про переваги самозабезпечення харчовими продуктами
Захід 2.1.8. Впровадити інформаційні та освітні активності для молоді щодо самостійного виробництва харчових продуктів

Житомирська територіальна громада (ліцей № 24 м. Житомира)

Ініціатори

Адміністрація ліцею та учні

Партнери

Громадська організація, батьки, комунальне підприємство

Цільова аудиторія

Учні, вчителі та батьки

Джерела залучення ресурсів

Власні внески учасників, грантові кошти, ресурси школи

Ліцей № 24 м. Житомира

Статті про активності учнів у шкільній теплиці: Журнал Житомира, Суспільне

Актуальність

Учні у міському контексті недостатньо обізнані і зацікавлені у вирощуванні власної їжі та свідомому споживанні, не мають достатньо наочних прикладів, доступу до землі поза квартирою та мотивації для вивчення природничих дисциплін

Вплив/результат

Завдяки простій активності зі збором насіння від усіх бажаючих вдалося ідентифікувати учнів та вчителів, батьків, зацікавлених у вирощуванні, зібрати достатньо посадкового матеріалу і обмінного фонду насіння.

Окрім того, банк насіння став поштовхом для висадки овочевих та зеленних культур у старій шкільній теплиці (раніше незадіяній): вдалося впорядкувати приміщення та залучити додаткові ресурси (ємності для висаджування, ґрунт тощо) від партнерів та випускників школи, залучити грантові кошти. Зараз за теплицею активно доглядають учні різних класів та збирають перші врожаї

Подібні ініціативи

Бібліотека-сад у Львові, що також організувала власний постійно діючий «банк насіння» та клуб городників

Активності

- Загальношкільне оголошення для збору насіння через соцмережі та по класах
- Сформований «банк насіння» для шкільних ініціатив, куди кожен приніс улюблений, залишковий, цікавий насінневий матеріал
- Обмін насінням між учасниками для власних городницьких проєктів
- Висадка зібраного спільно насіння у шкільній теплиці і вирощування розсади для овочевих грядок

Використані ресурси

- Посадковий матеріал
- Ємності для висаджування, ґрунт
- Наявна капітальна теплиця
- Позакласна робота колективу школи

#6

Формування «банку насіння» у школі

#7

Зайнятість ветеранів через створення кооперативів

Відповідність завданням та заходам Програми

Завдання 3.3. Посилено спроможність місцевого бізнесу нарощувати обсяги виробництва харчових продуктів, необхідних для громади
Захід 3.3.3. Надавати підтримку місцевим підприємцям у підготовці заявок для участі у державних та недержавних програмах підтримки

Доманівська громада, кооператив “Оберіг-Агро”

Ініціатори

Ветерани АТО, волонтери

Партнери

Місцева влада

Цільова аудиторія

Ветерани війни

Джерела залучення ресурсів

Бюджет громади, ресурси учасників кооперативу, кошти грантодавців, волонтери

Кооператив Оберіг Агро

Актуальність

Низький рівень зайнятості та потреба в соціалізації ветеранів АТО, які повертаються до мирного життя

Вплив/результат

- В результаті проведених заходів у 2019 році було створено кооператив, де:
- зайнято 9 ветеранів АТО та членів їхніх сімей
 - під ведення тепличного господарства виділено земельну ділянку площею 4 га
 - нарощено виробництво з декількох сотень кілограм до декількох десятків тон овочів
 - вирощено до 20 000 рослин розсади
 - розширено тепличне господарство з 4 теплиць в 2019 р. до 19 теплиць в 2023 р.

Активності

- Формування ініціативної групи ветеранів, зацікавлених у створенні кооперативу
- Проведення зустрічей ветеранів та представників місцевої влади задля визначення можливих форм підтримки останньою кооперативу
- Юридичне створення кооперативу
- Прийняття Програми підтримки сільськогосподарської кооперації Доманівської селищної ради на 2023–2025 роки
- Виділення селищною радою земельної ділянки під кооператив, допомога в підведенні електроенергії та води
- Навчання членів кооперативу “Технологія вирощування овочів без використання хімічних пестицидів та мінеральних добрив”
- Навчання членів кооперативу маркетингу та менеджменту
- Відведення селищною радою місця під торгівлю продукцією кооперативу

Використані ресурси

- Ресурси ветеранів АТО
- Кошти донорів, проєктів МТД
- Земельна ділянка комунальної власності

#7

Зайнятість ветеранів через створення кооперативів

#8

Організація переробки на базі закладів освіти громади

Відповідність завданням та заходам Програми

Завдання 3.1. Комунальні заклади й установи виробили харчові продукти для власногоспоживання
Захід 3.1.5. Визначити обсяг та асортимент харчових продуктів для вирощування комунальною установою

Буцька селищна територіальна громада

Ініціатори

Місцева влада

Партнери

Заклади освіти (ЗЗСО та ЗДО) громади

Цільова аудиторія

Учні закладів освіти громади, працівники закладів освіти, батьки учнів

Джерела залучення ресурсів

Грантові кошти, бюджет громади, людські ресурси закладів освіти, приміщення їдалень та складів закладів освіти, овочі та фрукти, вирощені комунальним підприємством

Збір і переробка томатів

Збір і переробка яблук

Актуальність

Забезпечення дітей громади якісними екологічно чистими продуктами харчування

Вплив/результат

За результатами 2022 р. виготовлено 1400 л томатного і 500 л яблучного соку, чим забезпечено учнів громади якісними екологічно чистими соками власного виробництва в достатній кількості

Пов'язані ініціативи

Переробка овочів на сік на базі комунальної установи Чигиринський територіальний центр
Переробка овочів на базі шелтеру в Зорівській ТГ

Активності

- Вирощування і збір врожаю томатів та яблук
- Придбання техніки (автоклави) та витратних матеріалів (ключі, банки, кришки)
- Навчання працівників закладів освіти, відповідальних за приготування їжі, роботи з технікою для виготовлення соків
- Виготовлення томатного і яблучного соків
- Зберігання виготовленого соку у пристосованих приміщеннях

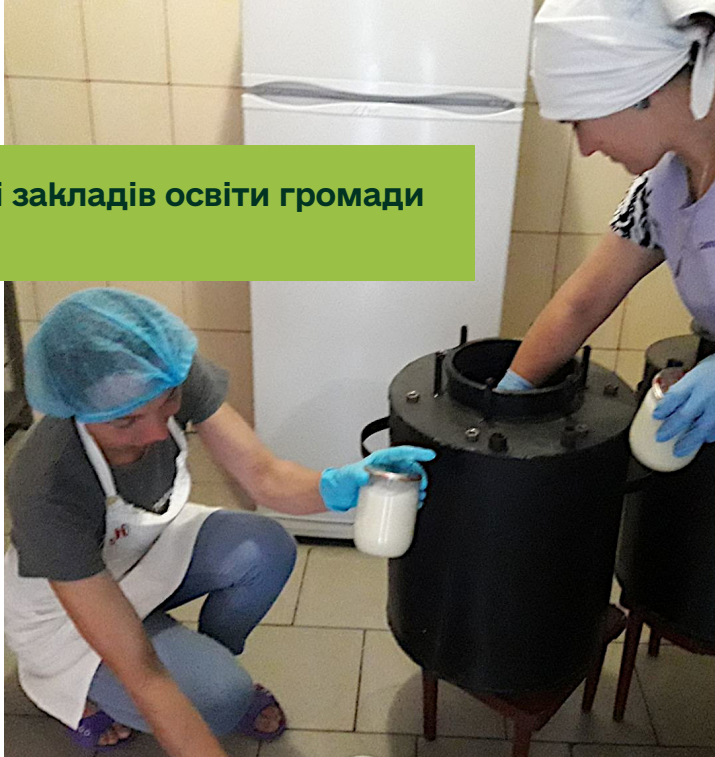
Використані ресурси

- Обладнання і витратні матеріали: автоклави для шкіл громади, банки, ключі закатувальні, кришки, сировина для виробництва
- Волонтерська робота працівників закладів освіти

#8

Організація переробки на базі закладів освіти громади

#9

Забезпечення насінням та засобами захисту вразливих мешканців громади

Відповідність завданням та заходам Програми

Завдання 2.3. Надано матеріально-технічну підтримку мешканцям громади для виробництва харчових продуктів
Захід 2.3.2. Надавати підтримку домогосподарствам, необхідними матеріалами, інструментами та обладнанням для вирощування харчових продуктів

Зорівська сільська територіальна громада

Ініціатори

Місцева влада

Цільова аудиторія

Мешканці громади, які потребували соціальної допомоги та ВПО, котрі завели власний город

Джерела залучення ресурсів

Гранти та МТД, бюджет громади, допомога місцевих підприємців, техніка місцевих підприємців і комунального підприємства громади

Пов'язані ініціативи

Переробка овочів та використання для надання підтримки ЗСУ, постраждалим громадам, ВПО

Збір інформації

Роздача насіння

Актуальність

Обмежені можливості вразливих категорій місцевого населення та ВПО, що оселились у громаді, придбати якісний посадковий матеріал для самозабезпечення овочевою продукцією

Активності

- Визначення потреби в посадковому матеріалі шляхом опитування ВПО та вразливих груп мешканців
- Проведення перемовин з донорами і грантодавцями щодо допомоги в отриманні посадкового матеріалу
- Отримання посадкового матеріалу і передача його мешканцям
- Допомога з організацією посіву окремим категоріям мешканців

Вплив/ результат

20 сімей ВПО та 650 мешканців громади, які відносяться до вразливих груп, отримали посадковий матеріал і за рахунок цього змогли частково самостійно забезпечити себе овочевою продукцією у 2022 році

Використані ресурси

- Насіння картоплі та овочевих культур
- Техніка для обробітку земельних ділянок

Подібні ініціативи

Надання насіння населенню в Буцькій, Чигиринській, Пришибській, Печеніжинській територіальних громадах

Пов'язані ініціативи

Переробка овочів та використання для надання підтримки ЗСУ, постраждалим громадам, ВПО

#9

Забезпечення насінням та засобами захисту вразливих мешканців громади

#10

Співпраця влади та бізнесу задля посилення продовольчої безпеки

Відповідність завданням та заходам Програми

Завдання 3.3. Посилено спроможність місцевого бізнесу нарощувати обсяги виробництва харчових продуктів, необхідних для громади
Захід 3.3.3. Надавати підтримку місцевим підприємцям у підготовці заявок для участі у державних та недержавних програмах підтримки

Пирятинська міська територіальна громада

Ініціатори

Місцеві підприємці

Партнери

Місцева влада

Цільова аудиторія

Домогосподарства – 80-100 родин, зокрема ВПО – 15 родин
Суб'єкти господарювання (ФОПи, місцеві фермери) – 50-60 суб'єктів

Джерела залучення ресурсів

Гранти, кошти підприємців, земельні ділянки комунальної власності під торговельні точки

Інформація про проект-переможець

Інформація про конкурс і переможців

Актуальність

Повномасштабне вторгнення негативно позначилося на аграрному секторі громади, де зосереджено 14 % від загальної кількості суб'єктів господарювання. Через руйнування логістики, зниження рівня доходів населення виробники овочів, фруктів і ягід втратили значні доходи

Вплив/результат

Перемога в конкурсі і залучення ресурсів від донорів для придбання обладнання.
Очікується, що у 2023 році переробний цех зможе переробити в загальному до 10 т свіжих овочів та фруктів, реалізувати готову продукцію (до 1 т)

Подібні ініціативи

Організація спільної переробки овочів на потужностях приватного підприємства в Буцькій ТГ
Допомога в отриманні від проекту МТД посадкового матеріалу для місцевого підприємця в Чигиринській ТГ

Активності

- Формування бізнесом ідеї організації переробки плодово-ягідної продукції задля збереження врожаю та створення ланцюгів додаткової вартості
- Формування консорціум партнерів (бізнес, міська рада, КУ «Агенція розвитку Пирятинської громади»)
- Підготовка проектної заявки та подача на конкурс «Сади для Перемоги»
- Перемога в конкурсі
- Придбання техніки для переробки продукції (овочі та фрукти): сушильна камера, м'ясорубка, морозильна скриня, слайсер, пристрій для видалення кісточок, вакууматор
- Обладнання громадою приміщення під цех з переробки продукції
- Виділення міською радою земельних ділянок в місцях ділової активності та встановлення там торгових точок
- Збір і переробка овочів
- Реалізація через торговельні мережі

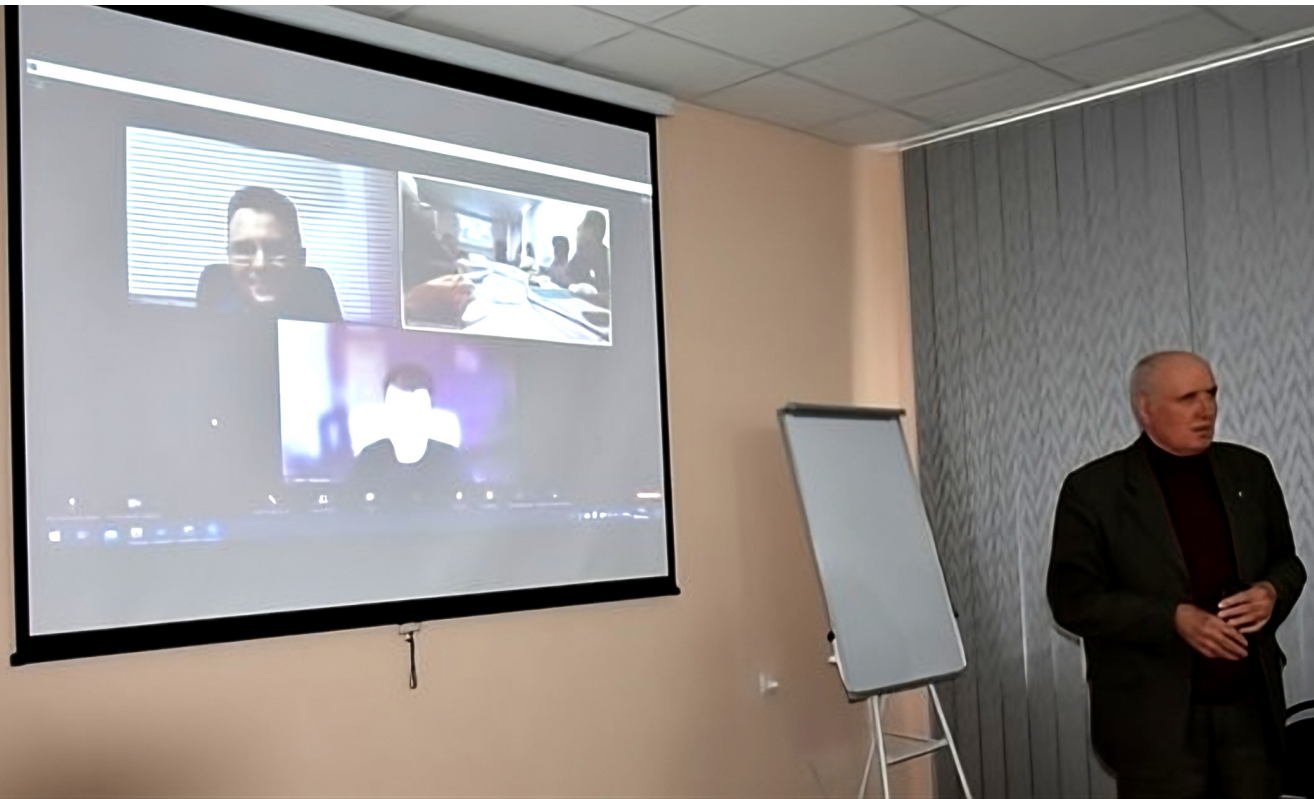
Використані ресурси

- Консультативна допомога від експертів (місцевих та залучених громадою)
- Обладнання для переробки
- 4 земельні ділянки комунальної власності, виділені під розміщення торговельних точок
- Ремонт двох приміщень під проведення переробки

#10

Співпраця влади та бізнесу задля посилення продовольчої безпеки

#11

Ревіталізація закинутих міських територій за участю комунальних установ

Відповідність завданням та заходам Програми

Завдання 3.1. Комунальні заклади й установи виробили харчові продукти для власного споживання
Захід 3.1.1. Проаналізувати земельні ділянки комунальної установи/закладу та визначити ділянки придатні для сільськогосподарського виробництва

Полтавська територіальна громада

Ініціатори

Комунальна установа Інститут розвитку міста

Партнери

КП «Декоративні культури», громадські організації, Національний університет Полтавська політехніка, міжнародний агробізнес

Цільова аудиторія

Жителі м.Полтава та ВПО, що проживають у комунальних прихистках

Джерела залучення ресурсів

Кошти агробізнесу, ресурсна підтримка громадських організацій, ресурси комунального підприємства

Полтавський міський сад-город у Facebook

Стаття про розробку концепції розвитку території на Суспільному

Репортаж про міський сад у Полтаві

Актуальність

У центральній частині міста Полтава є частково закинута територія комунальних теплиць (площею 1 га), що потребує переосмислення та пошуку рішень для використання потенціалу локації. Також спостерігається інтерес серед містян до свідомого споживання та самостійного вирощування харчових продуктів навіть в урбанізованому контексті. Окрім того, виникла необхідність доповнення раціону ВПО, які живуть у закладах освіти громади, зеленню та свіжими овочами

Активності

- Підписання меморандуму про співпрацю між ініціаторами перетворення простору
- Толока із розчищення території та влаштування перших відкритих овочевих грядок
- Розробка концепції просторового розвитку Полтавського міського саду-городу за участю студентів, викладачів, ВПО, представників закладів освіти, працівників комунальних установ
- Встановлення нової теплиці (площею 200 кв.м) на території міського саду-городу для вирощування свіжих овочів для ВПО
- Проведення толок та соціальних активностей у міському саді-городі
- Збір врожаю та регулярна передача свіжої продукції їдальням закладів освіти, де проживають ВПО

Вплив/результат

Закинута територія отримала поштовх для розвитку, здійснено перші кроки з перетворення території в мультифункціональний публічний простір міського городництва, визначено наступні фази реалізації у концепції розвитку території. У міському саду вирощують різні види овочів та зелені, які на регулярній основі передають для щоденного харчування ВПО у комунальних прихистках

Подібні ініціативи

Простір міського городництва і садівництва «Розсадник» у Львові, що активно розвиває міський город, проводить низку інформаційних, освітніх і соціальних активностей на теми міського городництва, природоорієнтованих рішень та адаптації до змін клімату

Використані ресурси

- Теплиця площею 200 кв.м.
- Посадковий матеріал, матеріали для влаштування відкритих грядок
- Інвентар та обладнання для розчищення і догляду за територією
- Праця залучених працівників комунальних установ, містян-волонтерів

#11

Ревіталізація закинутих міських територій за участю комунальних установ

Додаток 1

Річна норма споживання основних груп харчових продуктів

	Група харчових продуктів	Одиниця виміру	Річна норма споживання на 1 особу
1	Хліб і хлібопродукти	кг	96,6
2	Картопля	кг	123
3	Овочі, баштанні	кг	108
4	Фрукти, ягоди і виноград	кг	108
5	Цукор	кг	9
6	Олія	кг	4,68
7	М'ясо і м'ясопродукти	кг	36,4
8	Молоко і молокопродукти	кг	219,6
9	Риба і рибопродукти	кг	23,4
10	Вода	л	864